korraldatakse 16. X nähtavasti sõjavägede ülema kindral Voronov'i käsul Peterburist saadud juhtnööride järgi Uuel turul sõdurite poolt tööliste miitingu peale julm tuleandmine, mis nõuab umbes 150 ohvrit surnutena ja haavatutena. 17. X manifesti järel, mis mõningaid vabadusi tõotas, hakkab senine enam-vähem sõbralik vahekord tööliste ja vabameelse kodanluse vahel siiski jahenema. Sots.-dem. partei mõjul peavad töölised tarvilikuks jätkata võitlust isevalitsuse langemiseni, kuna suurem osa kodanlisi olluseid rahuldub seniste saavutustega. Eriti ei taha Tõnisson'i vool midagi teada Vene vabadusvõitlusest osavõtmisest, mis võiks eesti rahva suurde hädaohtu saata. Selle voolu algatusel 27. XI Tartu kokkukutsutud ülemaalisel rahvaasemikkude kongressil põrkavad teravasti kokku kaks vastupidist käsitust. Tormilise kokkupõrke järel pahempoolsetega lahkub Tõnisson oma poolehoidjatega, mille järel kongress J. Teemandi (vt ) juhatusel vastu võtab rea otsuseid edaspidise taktika kohta: kutsutakse üles »vägivalla-valitsuse vastu kõigi abinõudega võitlema« ja nõutakse demokraatliku vabariigi sisseseadmist. Otsustatakse kohtadel ametisse seada uued revolutsioonilised omavalitsused, rahvamassid relvastada ja maksude maksmisest keelduda. Kuigi sel n. n. aula koosolekul enamuses on maa kehvikute esindajad, jäetakse eramõisate võõrandamise nõue siiski kõrvale ja tunnustatakse tarvilikuks tasuta kogukondade kätte võtta ainult rüütelkonna-, kroonu- ja kirikumõisad. 3 päeva järel lõppenud kongressi saadikud kandsid revolutsioonilise meeleolu üle maa laiali. Mitmel pool seati sisse demokraatlikumad vallavalitsused ja hangiti rahvale relvu. Põhja-Eesti valdade, esijoones maata inimeste saadikud, kes sõjaseaduse maksmapaneku tõttu 10. XII Tallinnas kavatsetud avalikku koosolekut ei saanud pidada, otsustasid üheskoos Tallinna töölistega vastu sots.-dem. juhtide soovi oma nõupidamisel ühiselt maale minna mõisaid hävitama. Tallinnast (ja samuti Pärnust) laialiläinud salgad põletasid ja rüüstasid paari järgneva nädala jooksul rea mõisate härrastemaju, osalt kohaliku rahvastiku toetusel. Sellega nihutati võitluse keskpunkt maale ja killustati jõud väikesteks osadeks. Aadli palvetele vastu tulles saatis valitsus karistussalgad maad rahustama ja kuulutas igal pool sõjaseaduse välja. Kindr. Orlov'i ja Besobrasov'i juhatusel teotsevad sõdurite salgad, millede juhtide hulgas leidus rida Balti aadelmehi (neist oli eriti julm Viljandi veresauna korraldaja K. v. Sivers), hajutasid 1905 a. detsembris ja 1906. a. jaanuaris kerge vaevaga mõisapõletajad ja surusid liikumise veriselt maha. Mõisnikkude ja pastorite pealekaebamisel langes karistussalkade ohvriks rida ärksamaid kohalikke seltskonnategelasi, kelledest paljud üldse polnud segatud revolutsioonilisse võitlusse. Karistussalkade poolt lasti maha Eestis 328 isikut, kuna paljudele ihunuhtlust anti. Raplas mõisteti m. s. surma K. Päts, Kohilas J. Teemant, kelledel siiski õnnestus põgeneda. Peale selle mõistsid sõjaringkonna- ja väljakohtud Baltimaal aa. 1905 - 08 üle 600 isiku surma ja umb. 500 vangi või asumisele. 28. XI 1905 kutsus N. ukaasiga senatile ministrite nõukogu ettepanekul ellu ajutise Balti kindralkuberneri-ameti, mis kestis ühes sõjaseadusega kuni aprillini 1909. Kindralkubernerid V. U. Sollogub ja tema järglane A. N. Möller-Sakomelski (vt.) sulgesid rea ajalehti ja lasksid paljud pahempoolsed tegelased vangistada. Sots-dem. partei põrandaalune tegevus, mis aa. 1906—07 veel Tallinnas ja Tartus õieti elav oli olnud, rauges seetõttu ajutiselt, kuid mitte kauaks (vt. J. Anvelt). — Uut elavust tõi politilisse ellu osavõtt Vene riigiduumadest. Esimestesse kahesse duumasse viisid eestlased ja lätlased ainult oma esindajad läbi, kuna sakslased jäid hoopis esinduseta, kuigi kohalik maaomavalitsus endiselt püsis aadli käes. Esimeste duumade lühikese ea tõttu ei jõudnud Eesti saadikud (J. Tõnisson, O. Rütli, K. Hellat, A Lubi ja P. Papčinski esimeses, K. Parts, A. Jürgenstein, T. Jürine, M. Murten, P. Pärn teises duumas, neist 2 viimast sots.-dem., valitud Eesti kubermangust) neis kaugemale põhimõtete ülesseadmisest soovitavate uuenduste kohta 3. VI 1907 seadus võimaldas Balti sakslastele saada järgnevais kahes duumas erakordselt suure esinduse, kuna eestlased pidid leppima kahe kohaga (III duumas M. Schulzenberg ja A. Terras, IV duumas J. Raamot ja J. Oras). III ja IV duumasse esitati eestlaste ja lätlaste esindajate poolt rida seadusandlikke eelkavatsusi Baltimaal soovitavate uuenduste kohta; seevastu ei toetanud Balti sakslaste esindajad neid kavatsusi ega esitanud oma poolt teisi. Samal ajal töötati reformide kallal ka Baltimaal. Ajutise kindralkuberneriameti ellukutsumisel oli temale maa rahustamise kõrval üheks ülesandeks tehtud tähtsamate kohalikkude küsimuste kohta välja töötada seadusandlikke eelkavatsusi. Selleks loodi kindralkuberneri juurde erinõukogu, mis koostus 22 isikust (2 esindajat iga 4 maapäeva poolt, 2 esindajat iga kubermangulinna poolt, 8 talupoegade esindajat — Eesti-, Liivi-, Kura- ja Saaremaa talurahva poolt). Erinõukogu astus Sollogub'i juhatusel 12. VII 1906 kokku esimeseks istungjärguks, mis kestis ainult mõne päeva. Töö keerukust arvestades moodustati